

Mihail Dragomirescu estetician (1973); *Idei estetice în scrierile lui Mihai Ralea* (1974); *Specificul național în doctrinele estetice românești* (1977); *Necesitatea esteticii* (1979); *Cărți cu ieșire la mare* (1980); *Arta ca trăire și interpretare* (1982); *Concepte și atitudini estetice* (1983); *D. Caracostea – un critic modern*, Cluj-Napoca (1987); *Un an cât o speranță* (1989; ediția a II-a, Sibiu, 1992); *Radu Maier*, album de artă (1989); *Poetul Horia Stamatu*, monografie (1993; ediția a II-a, revăzută și adăugită, 2006); *Povestiri din Italia* (1993; ediția a II-a: *Senzație la Florența*, 1995; *Estetica paradoxismului*, 1995; ediția a II-a, revăzută și adăugită: 2001); *The aesthetics of paradoxism* (2002); *Calul troian*, povestiri (1996); *Sibiu – album sentimental* (1998); *Der steinerne Mensch* (1999); *Editoriale* (2000); *Nimeni nu-i profet în țara lui, ci în exil* (2000); *Martin Frei – fascinația culorii*, album de artă (2000); *Convorbiri despre exil și literatură* (2001); *Antichitatea mirabilă* (2002); *Din perspectiva exilului* (2002); *După zece ani*, jurnal de exil (2004); *Mirela – un paradox*, eseu (2005); *Calul troian – povestiri din lume* (2005); *Colonia compatrioților* (2006); *Sibiu – identitate spirituală* (în colab., 2007); *Estetica mișcării* (2007); *Astaloș – valoarea stilistică a întregului* (2007); *Autori și climate* (2009); *Frumosul natural și frumosul artistic* (2009); *Psihiatrie politică* (2011); *Estetica Paradisului* (2011); *Estetica urbană* (2013); *Întâmplări sentimentale – proze de călătorie* (2014); *Omul ambiental* (2016); *Adrian Popescu sau poezia reminiscentelor mitice* (2019).

Titu Popescu

SECVENȚELE SENECTUȚII *O autobiografie intelectuală*

LIMES
2020

Locuind la marginea Münchenului, într-un cartier plin de verdeață și de lacuri, nu mi s-a dezvoltat frumosul natural ca un simț al naturii, fără să știu de ce. La fel am pățit-o la Sibiu, unde am rămas indiferent la atracțiile montane și la posibilitățile de schi. Boema mea avea un itinerar strict urban și niciodată nu am simțit chemarea de a-l schimba. Tot așa, nu mi-am putut schimba rutele Ardealului cu altele: am locuit la Cluj, Oradea, Sibiu și din nou la Cluj. La München, mă simțeam ca în Ardeal, poate Bavaria este Transilvania Germaniei.

Din Bucovina natală am venit în Ardeal la o vîrstă fragedă, dar m-am înfipt cu temeinicie, pentru totdeauna. Mîndria de a fi ardelean a fost o achiziție intelectuală, mai ales datorită facultății din Cluj (fabuloasa copilărie de la marginea Alba-Iuliei nu a putut cristaliza, datorită vîrstei, elanuri mai ample).

Din Karlsfeld, îmi exercitam toate atribuțiile care îmi reveneau, inclusiv cele publicistice. Dl. Dumitrescu, René de Flers veneau regulat la mine în vizită, la alții (Pavel Chihaia, Ion Dumitru, Radu Bărbulescu) mergeam eu. Victor Frunză, editorul din Danemarca, a fost la mine și l-am tratat ardeleneste, cu slănină, ceapă și țuică, ceea ce l-a impresionat. De la el am primit cartea lui Corneliu Florea, pe care a editat-o; în ea, medicul Dumitru Pădeanu din Bistrița își povestește zbuciumul sufletesc prin care a trecut pînă a ajuns în lagărul Treiskirchen din Austria. Am vrut să-l cunosc și, într-un tîrziu, i-am aflat adresa: locuia în Canada, la Winnipeg. I-am scris și am devenit prieteni; e o prietenie care și azi durează, cînd el a revenit la Bistrița, așa cum și-a dorit.

În perioada cît am locuit la München, a devenit un ritual sărbătoreasc vizita anuală pe care mi-o făcea istoricul literar Nicolae Florescu, plecat în documentare la Biblioteca română din Freiburg și la Paris. La München îl căuta pe Pavel Chihaia și pe mine, plus că se vedea și cu alții din exilul anticomunist românesc. Cu aceste ocazii, își dădea drumul cu o serie de observații și mîhniri aduse din țară, reușind să ne pună în contact direct cu ele, mai ales cu nemulțumirile lui, care edita *Jurnalul literar* fără niciun ajutor, că trebuia să se descurce singur. Din această cauză, se certase cu Eugen Simion, președintele de atunci al Academiei, dar și alți decidenți îl tratau cu indiferență. Dorința lui cea mai mare era de a aduce acasă literatura care se făcea în diaspora, pentru care se documenta cu atîta răbdare și cu atîta tenacitate. A reușit, astfel, să facă din *Jurnalul literar* principalul mijloc de unificare a celor două părți ale culturii noastre unice.

Am continuat exercițiul scrierii cronicii literare și după dispariția lui, omagiindu-i astfel preocupările de la jurnal și de la editura cu același nume pe care tot el o îngrijea. Îi perpetuăm memoria continuîndu-i activitatea. Făceam la fel cum auzisem că fac cei vreo doi-trei care continuau să lucreze fără remunerație la Biblioteca din Freiburg. Norocul lor că sunt pensionari – dar și al nostru...

Revenind în România, i-am îndrumat pe unii prieteni să-și trimită cărțile la biblioteci din străinătate care colecționează și cărți românești și care sunt căutate de cei care vor să ne cunoască. Din păcate, la Biblioteca din

Freiburg, cea mai mare din Occident, aflasem înaintea plecării mele din Germania că statul german le tăia subvenția din cauza certurilor românești privind funcția de director. Foarte bine, mi-am zis, poate vor înțelege ceva conaționalii noștri, păcat însă de instituția ca atare, găzduită într-o clădire impunătoare. Nu știu cîți au trimis, eu le-am dat adresele din SUA (Biblioteca Congresului), Franța, Germania, Italia.

Dorinței mele de a călători nu i se mai pune nicio piedică din țară, agențiile de turism afișează cele mai tentante trasee pe mapamond, indiferent de țară sau continent. Doar omul însuși trebuie să-și chivernisească veniturile, dacă vrea să beneficieze de ele, nu te mai întreabă nimeni de unde ai valută și cîta ai. Au fost înlăturate toate piedicile și toate suspiciunile, s-a instaurat oficial un climat de libertate și de încredere.

Am venit în țară cînd puteam, după căderea lui Ceaușescu și a regimului comunist, într-o țară ce începuse să intre pe făgașul normalității, deși greu, cei vechi și cu relații îl împiedicau. Se va ajunge la democrația occidentală pe măsura îndepărtării de reducționismul rusesc. Primul lucru pe care l-am trăit în țară, la modul direct, a fost libertatea de mișcare (e adevărat că mă asiguraseam de ea cînd ne-am luat și cetățenia germană). Unul din cele mai izbitoare cazuri de nerespectare a demnității umane a fost ținerea tuturor cetățenilor într-un lagăr din care nu aveai voie să ieși. Pașapoartele nu le țineau deținătorii lor, ci Miliția. Pentru a putea ieși din țară trebuia să-l curtezi pe milițianul care răspundea de cvartalul în care locuiai. Trebuia să te complaci în a face acte de adeziune formale, la serviciu și în relațiile cu autoritățile. Trebuia să-ți apleci capul cînd venea cîte o

„vizită” de la partid sau securitate, cei veniți așău totdeauna o voioșie falsă, că totul ar fi bine.

Practica de „a da cu subsemnatul” la partid sau la securitate a intrat în zicerea zeflemisitoare națională. Cei care au făcut-o se dezic mîhniți de ea, cei care urmau să o facă ne-o împărțășeau cu o voioșie vinovată. Gravitatea mărturisirilor astfel obținute era escamotată prin colportare.

Cînd ne-am hotărît să ne întoarcem în țară, practica „dării cu subsemnatul” a intrat într-o fericită uitare. Nu mai erai chemat niciunde să dai cu „subsemnatul”, adică nu se mai intra cu cizmele în intimitatea omului. Poate de aceea eram sensibil la urmele comunismului: fiindcă le-am trăit. După o vizită în Ungaria, am scris articolul cu un titlu interogativ privind România: *Pe cînd muzeul comunismului în România?*, din care reproduc:

Memento Park din Budapesta este, prin intenție, un parc tematic unic în felul său, un loc al expunerii spectaculoase a statuilor publice din anii socialismului, strînse de pe străzile și din parcurile Budapestei și oferite, împreună, ca o ultimă aruncătură de ochi dincolo de Cortina de Fier. Desigur că anul 1989 a marcat și pentru Ungaria, ca și pentru toate țările din estul Europei stăpînite de sovietici, debarasarea de puterea exercitată de vecinul de la Răsărit și pășirea pe drumul democrației și al libertății. După mai multe discuții – și refuzuri – s-a edificat acest Parc al Statuilor, într-un cadru omogen al plasării lor, unele nefiind încă realizate conform planului inițial. Ce întîlnim direct este o obiectivitate rece, sobră, dar elegantă, a alăturării exponatelor, care trimit fără echivoc la critica ideologiei care le-a stat la bază. Aceasta se întîmplă după ce vizitatorul le-a individualizat de pe

socurile construite pentru ele dintr-o cărămidă fermă, care contravine derizoriului pe care-l exprimă exponatele în sine.

Intrarea – încă o dată: fără nici o mențiune a memorialului anticomunist – stă sub indicația statuară a lui Lenin care, sub mîna artiștilor executați, voia să impună propria legitimitate, prin masivitate și intransigență doctrinară. Dar dacă s-ar fi făcut un proces de condamnare a comunismului, s-ar fi văzut că el, alături de Stalin, deține sumbra întîietate de criminal al istoriei, fiind, ambii, mult mai productivi decît Hitler.

Dar la această intrare nespecificată există un simbol indubitabil, înălțat pe un soclu care-l individualizează: o pereche de cizme eliberatoare purtate de soldații sovietici, stînd acolo de strajă pentru nimic și ridicate pe un soclu al ironiei. Atunci, brusc, mi-am amintit de statuia soldatului sovietic înălțat pe un soclu neverosimil la București și la care Păstorel Teodoreanu a făcut următoarea epigramă:

*O, viteze soldat rus,
De ce te-au cocoțat atît de sus,
Fiindc-ai eliberat popoarele
Sau fiindcă-ți put picioarele?,*

statuia de la Budapesta venind cu răspunsul la cea de a doua alternativă, penibil-insalubră, a poetului român.

După revoluția care m-a absolvit de închisoare, la întoarcerea în țară am vrut să-mi văd dosarul de la Securitate. Am întreprins deci pașii pe care trebuia să-i fac

și am primit, în sfârșit, înștiințarea: să mă prezint la București, la data și ora, pentru a-mi vedea dosarul. Zis și făcut: în ziua și la ora respectivă mă prezint la adresa dată, sunt identificat și apoi condus spre un ecran la care-mi puteam viziona micro-filmul cu ce s-a găsit. Când mi-am conturat ceea ce văzusem, am scris articolul *Dezamăgirile dosarului de Securitate*, pe care-l reproduc:

În cartea mea de radiografiere a primului an de exil, Un an cât o speranță (München, 1989), am menționat și prima mea întâlnire cu Adrian Marino, după ce am rămas în Germania, și ce mi-a relatat dînsul cu acest prilej: „În august, a apărut în Tribuna recenzia mea la ultima duminică de carte. Peste cîteva zile, primesc un telefon de la redactorul-șef al revistei la care ai lucrat. Zice, tăios: Ai văzut ce ne-a făcut prietenul duminică? Îi răspund: Fiecare doarme cum își așterne. Și i-am închis, nervos, telefonul” (pag. 160). Adaug acum că acest telefon dat lui Adrian Marino venea dintr-o panică și suspiciune care încercau să disculpe: se știa că telefonul redacției era ascultat de Securitate și redactorul-șef voia să se știe că înfierează cazul, că nu este cu nimic amestecat în decizia mea de a nu mă întoarce în țară, că – mai mult – se dezice total de acest act. Altfel, nu ar fi avut nici un sens să dea telefon la Cluj și să-l facă pe Adrian Marino autor moral al plecării mele definitive din țară, numai în urma faptului că a publicat în Tribuna o recenzie favorabilă cărții mele – o monografie Caracostea – apărută în librărie simultan cu hotărîrea mea de a rupe definitiv cu raiul comunist. Atunci, despre această recenzie nu aveam habar, deci nu putea să influențeze cu nimic rămînerea mea.

După 1990, am aflat, mai direct, mai indirect, circul care s-a făcut cu ocazia excluderii mele din partid (ca

lucrător în presă, eram obligat să îndeplinesc și formalitatea adeziunii). Lătrătorii din oficiu și-au făcut numărul vigilent și cu această ocazie, delimitîndu-se vehement de fostul lor coleg care a ales libertatea, ieșind cu riscurile pe care le-am luat în piept din închisoarea numită România Socialistă. Știindu-i pe clănțaii vigilenți, sunt convins că încercau să-și mascheze teama din suflete că ar putea fi, la rîndul lor, suspectați de cine știe ce simpatii neconforme doctrinar, din moment ce înainte se purtasera prietenos cu mine. Teamă de a-și pierde scaunul și poziția le-a manevrat disimularea în vehemență punitivă. La care se adaugă lașitatea caracteristică, remarcată și de alții ca făcînd parte din specificul național după o jumătate de secol de pervertire comunistă intensă.

Dar, surpriză pentru mine: citindu-mi dosarul întocmit de Securitatea din Sibiu, lipsește declarația de atitudine justă a redactorului-șef al revistei Transilvania, cel ce telefonase, din proprie inițiativă panicată, la Cluj, ca să se afle la Sibiu că se dezice vehement de gestul meu, ca și declarațiile lătrătoare ale unor colegi cu care mă aflasem înainte în relații normale de prietenie. Să nu se fi înghesuit ei să-și lase și în scris adeziunea lor fermă la principiile partidului? O logică elementară dezice această supoziție. Mult mai apropiată de teama lor se află o altă acțiune: aceea de a-și scoate declarațiile lor din dosarul meu de Securitate, în perioada 1990-1993, cînd dosarul meu a fost micro-filmat, deci avînd vreme destulă ca să-și facă pierdute urmele lașității lor nevolnice.

Numai politrucul Comitetului județean de cultură, Al. Gătej, nu a mai avut această grijă, luat de valurile răsturnărilor produse, care l-au lăsat fără obiectul muncii lui, și în tratarea acestei frustrări cu doze de alcool mereu sporite. Am citit în raportul acestuia, cu satisfacție de data

aceasta, că nu a reușit să schimbe atitudinea soției mele de a mă urma. Raportul lui nu este îmbălsămat cu scenarii imaginare, care în alte cazuri produceau praf de aruncat în ochii șefilor securiști. Fire terestră și mărginită, el s-a păstrat astfel și în raportul dat Securității. Doar că prostia nu scuză nimic, nici chiar propria ei existență.

În rest, dosarul cuprinde mai multe adrese administrative: că v-am trimis, că am primit; o declarație ilizibilă a unui pensionar cu semnătură alambicată, pe care nu am reușit s-o descifrez, dar care era conștiincios îndosariată, două declarații care par că nu mă privesc, semnate de Alexandra și Gabriela, care nu știu cine vor fi, nici dacă numele lor sunt adevărate sau false. Un alt anonim aduce la cunoștința Securității ceea ce ea ar fi voit să audă: că intelectualii din Sibiu sunt cu toții revoltați de gestul meu, pe care-l înfierează în discuțiile dintre ei.

Și totuși, în ciuda aspectului dezolant prin neprofesionalism, al întregului (cît a rămas) dosar, ceva din el mi-a reținut atenția. Ofițerul care răspundea și de revista Transilvania, Mircea Șchiopoaie (care, după 1990, a fost protagonistul unui scandal privind aducerea din Germania a unor reziduuri radioactive și depozitarea lor la marginea Sibiului), a înaintat eșaloanelor superioare un plan conceput de el pentru compromiterea mea. În acest plan se prevedea că „a fost pregătit în vederea rămîinerii în străinătate”, prin urmare „vom lansa zvonul că T.P. ar fi rămas în exterior cu acordul organelor de stat”. Pentru a fi credibil, se menționează că T.P., în anul 1987, anul rămîinerii lui în R.F.G., avea publicate în țară opt cărți, or acestea nu ar fi putut să apară fără „acordul organelor de stat”, deci era „pregătit” pentru rămîinerea în străinătate. Îmi imaginez cîți colegi de exil ar fi mușcat cu voluptate din această momeală, dacă „organele” ar fi apucat s-o

lanseze, numai că a intervenit anul 1989. Conștiinciosul căpitan dă și soluția: se va ocupa Direcția I.

Era, însă, prea tîrziu...

O nouă vizită la Barcelona vine să-mi confirme excelentele impresii despre „cel mai frumos oraș din Europa”, oraș cu bulevarde largi și intersecții cu statui și fîntîni arteziene, salvat turistic și cultural de Antonio Gaudi, arhitectul-șef al orașului. Reperarea reperelor tonifiază atașamentul și familiaritatea cu locurile știute. Dar diferența este la mine: înaintarea în vîrstă atenuează exuberanța deambulării și încetinește recunoașterile benefice.

Punctul central este marcat de *Sagrada Familia*, care, prin coloanele sale ce fug spre înălțimi și ramificate la capăt, pentru a sprijini înălțimea bolții, modifică definiția lui Blaga despre gotic (care, prin arcu frînt, interzice accesul la divinitate), aici înmulțirea sprijinirii interzice arcu frînt și toate devin căi ale accesului la divinitate. Alte minuni presărate prin oraș îi dau o vîrstă definitivă: cea a actualității – Parcul Güell, casele Batilla, Pedrera, clădirile teșite de la intersecții ca să se poată vedea „după colț” etc.

În tinerețe, mai puternic se impregnează în minte injustețile, la bătrînețe laudele. N-am să uit niciodată nedreptatea care mi s-a făcut în liceu, cînd dirigintele meu și tatăl a două colege au năvălit pur și simplu în locuința noastră, începînd să strige, excitați, că am pus în geamul fetelor un bilet în care mă îndoiam de moralitatea lor. Irumperia lor intempestivă și tonurile acuzatoare m-au